

ΔΙΑΦΟΡΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΑΜΑΚΟΒΙΟΥ

Ἡ Χώρα καὶ τὸ Χοσμερί.

Γιορτάζουνταν δυὸ φορές τὸ χρόνο, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Ἀ-
 γίου Δημητρίου. Ἦταν ἡ γιορτὴ τῶν ποιμνίων. Πολὺ πιὸ μπροστὰ γίνουν-
 ταν ἡ προετοιμασία γιὰ τὴ γιορτὴ πού σ' αὐτὴ θὰ ἐλάμβαναν μέρος οἱ κά-
 τοχοι ποιμνίων, πού συνήθως ἀριθμοῦσαν χίλια ὡς δύο χιλιάδες αἰγοπρό-
 βατα. Τὴν πρωτοβουλία θὰ τὴν εἶχε ὁποῖος εἶχε τὸ μεγαλύτερο ποίμνιο.
 Θὰ φρόντιζαν νὰ τὸ μάθουν ὅλοι οἱ τσομπάνιδες ὥστε νὰ μαζευτοῦν
 σ' ὠρισμένη σκιερὴ περιοχὴ μὲ τὰ κοπάδια τους, ἐκεῖνοι στολισμένοι καὶ
 καθαροί, τὰ πρόβατά τους μὲ κουδούνια φορεμένα γκερδανάτα πού τ' ἀκο-
 λουθοῦσαν σκυλιὰ μὲ τσαπραζωτὰ στὸ λαιμό. Στὴ γιορτὴ ἦταν καὶ οἱ
 προσκεκλημένοι, συγγενεῖς καὶ φίλοι τῶν τσομπάνιδων καὶ κάποιο ὄρφανὸ
 κορίτσι γιὰ «γοῦρι καὶ χαῖρι». Αὐτοὶ θὰ ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ χωριὸ μὲ τὰ
 βωδάμαξα, στολισμένα μὲ πολύχρωμα κιλίμια καὶ ὀμπρέλες κόκκινες, γα-
 λάζιες. Οἱ ἄνδρες καβάλα στ' ἄλογα, μὲ κουμπούρες στὴ ζώση καὶ δίκανα
 στὸν ὦμο ἢ ὀριζόντια στὴ σέλα τοῦ ἁλόγου, προπορεύουνταν δοκιμάζοντας
 κιόλας τὰ διάφορα κρασιά τους. «Ἄντε ὀγορλίδικα νὰ πᾶμε μὲ καλό.
 Ἀμὴν ὁ Ἀγιώργης βοηθεῖά μας, νὰ μᾶς τὰ χιλιάση Ἀμὴν». Ὅταν
 ἔφθαναν θὰ τοὺς γίνονταν θερμὴ ὑποδοχὴ καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς γιορτῆς
 διέταζε ἀμέσως τὸ σφαγεῖο ἀρνιῶν. Αὐτὸ μιμοῦνταν καὶ οἱ ἄλλοι κάτοχοι
 σὲ λίγο ἀπὸ τὰ κλωπὰ τῶν δένδρων κρέμουνταν γδαρμένα ἀρνιά, ὅπου οἱ
 βοσκοὶ ἔδειχναν τὴν τέχνη τους. Τότε ὁ ἀρχιποιμὴν μαζὶ μὲ τοὺς νοικοκυ-
 ραίους θὰ κοίταζε τὰ σκότια των καὶ ἐσχημάτιζε ἰδέα πού θὰ τὸν βοη-
 θοῦσε γιὰ τὸ «ξέταγμα» τῆς πλάτης. Μετὰ τὸ κέρασμα ἔβγαζαν καὶ τὰ
 τεφτέρια τους. Οἱ γυναῖκες φρόντιζαν γιὰ τὴ μαγειρικὴ καὶ κάθε μιὰ
 προσπαθοῦσε νὰ κάνῃ κάτι καλλίτερο, γάλα, γιαούρτι, ριζόγαλο, σαλάτες
 κλ. ὡς καὶ τὴ διακόσμησι τοῦ τραπεζιοῦ πού ἔπιανε μεγάλο χῶρο. Τὰ παι-
 διὰ σκαρφάλωναν στὸ μανδρὶ γιὰ νὰ γνωρίσουν τὰ «ταμένα» «νὰ τὸ κατσι-
 κάκι μου ὀλόασπρο — νὰ καὶ μένα τὰρνὶ μὲ τὴν κόκκινη τὴν οὐρά — νὰ
 καὶ μένα ὁ τράγος μὲ τὸ μεγάλο κονδοῦνι, πῶς μὲ γνώρισε! καὶ μὲ κυτ-
 τάζει, μὲ λέει τὸ καλῶς ὤρισες!» Μπρὸς στὴ μάνδρα ἔβαζαν καθίσματα

42,
 Βουλόντας
 1941
 332-3
 322 -
 331

Μερικαὶ λέξεις.

Ἀποδιαβάζω	=	Ξεπροβυδίζω
Κόπτεις	=	κουμπιά
Κουμπλιά	=	ὄγκος ἀπὸ πέτρες ἢ ἀπὸ χώματα
Κοῦπτα	=	κουκούτσια
Κουρνᾶς	=	βρύση
Μᾶσα	=	τσαπέζι ὄρθιο
Παξάτια	=	πάθη
Σοφᾶς	=	Κάσα μεγάλη πού βάζουν ροῦχα
Συνοβγάζω	=	ξεπροβυδίζω
Τριχωτή	=	κόσκινο

ΕΛΕΝΗ ΤΣΟΜΑΚΑ

ΦΛΟΓΑΡΑ

Τὴν μεγάλη Παρασκευή, στίς ἑπτὰ ἔκαμαν ὁμοιώματα Ἑβραίων
τὰ ὅποια ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἡ γυνὴ τὰ παῖδιά της διάφορα σπίτια καὶ τοὺς
«χόρευαν» λέγοντας τὸ ἀκόλουθον:

Κεράτσα-Κεράτσα
Κεράτσα κληματαῖδα
νὰ κάψουμε τὸν Ὀβρηὸ
πού πουλεῖ τὰ μῆλα
ἀπάνου στὴ γαμήλα
Ὁ βρηὸς τ' ἀρνῆθι τῶκλεψε
καὶ στὸ βρακὶ του τῶβαλε
γιὰ τοῦ γέρον τὰ μισὰ
πού πελέκας τὰ καρφιά.
Λά-του, τούλα-του
χέμζιμε τὴ σακκούλα του.
Λά-του λά-του
χέζιμε τὸ λουλά του
Ὁ βρηὸς πουλεῖ μετὰξ,
ἄς τὸ διάβολ ἄς πετάξ!

Τὸ βράδυ δὲ τὴν ὥρα πού θὰ περνοῦσε ὁ ἐπιτάφιος ἀπὸ τὸ γιάρι, τοὺς
ἔκαιαν ἐπαναλαμβάνοντες πάλι τὸ ἴδιο τραγοῦδι.

ὅπου κάθονταν οἱ νοικοκυραῖοι μὲ τὰ τεφτέρια στὰ χέρια καὶ «ἔβαζαν ἐὺλογητό»: «Ἄιντε καὶ τοῦ χρόνου νὰ χιλιάσουν νὰ μυριάσουν», περνοῦσαν τὰ **φλακιά** μὲ ἓνα ψιλὸ χέρι καὶ ἄρχιζε ἡ καταμέτρησις· τόσα τραγιά εὐνοχισμένα, τόσα μή, τόσα κριάρια, προβατίνες, σαγμάλια, στειρές, σβυστάρες, τσουκλιά, σισέκια 2 ἐτῶν μαργιές καὶ τελευταῖα ἀρνιά, ὀλάκια νέας ἐσοδείας, τὰ ὅποια ἔπρεπε καὶ αὐτὰ νὰ σημαδεύουν. Τὸ δεξιὰ σημαδεμένο τὸ ἔλεγαν «**μπουτρούκι**», τὸ ἀριστερὰ «**τσαλιτηρή**». Κάθε νοικοκύρης εἶχε τὸ δικό του σημαδι, π.χ. τὸ κόψιμο τοῦ αὐτιοῦ, στὰ μεγάλα δὲ τραγιά καὶ κριάρια σφράγιζαν μὲ καμένο σίδηρο στὰ κέρατά τους τὰ ἀρχικά γράμματα τοῦ κατόχου τους. Ὁ μὲν νοικοκύρης σημείωνε στὰ βιβλία του, ὁ δὲ ἀρχιποιμὴν στὴ τσέτουλα, χαράσσοντας σταυροὺς καὶ γραμμές, ἐπάνω στὸ ἐπίτηδες καμωμένο ξυλαράκι ἀπὸ φουντουκιά καὶ ἔτσι ποιμὴν καὶ νοικοκύρης ξεκαθάριζαν τίς διαφορές τους. Ὅταν ὀλοχαρισμὸς στὸ τέλος ἔδειχνε ἔλλειμμα, τότε ὁ ἀρχιποιμὴν δικαιολογοῦσε κι' αὐτό, «ζωντανὸς βιὸς ἀφεντικό», κι' ἄρχιζε νὰ διαβάξῃ ἀπὸ τὴν τσέτουλα: «αὐτὸ ἀρρώστησε καὶ τῶσφάξαμε, τᾶλλο τῶσφας ὁ λύκος νὰ καὶ τὸ σουμάδι, ἄλλο ἔπαθε **κλέκα**, ἄλλο **τσαρτμά**, κι' ἄλλο τὸ τσίπσε τὸ φίδι, ἐν ἄλλο ἔφαγε **κουρπατοίκι** καὶ ψόφσε». Ὁ νοικοκύρης ποὺ θὰ ἔμεινε εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ποιμένα του, τοῦ περισσεύει τὸ μισθὸ του «νά, φέτο θὰ σὲ δώσω καὶ 20 ὀκάδες μαλλιά, 1 τουλοῦμ τυρί καὶ ἀνάλογο βούτυρο», ἂν ὄχι, τὸν ἔδιωχνε.

Μετὰ τὴν καταμέτρησι νοικοκυραῖοι καὶ τσομπάνηδες, μητέρες καὶ κορίτσια, παλληκάρια καὶ παιδιά, ὅλοι ἀδελφωμένοι ἄρχιζαν τὸ φαγὶ τσουγκρίζοντας τὰ ποτήρια μὲ τὸ κρασί. «Ἄιντε νὰ χιλιάσουν νὰ μυριάσουν!» Ἀρνιά ψητά, καπαμάδες, σοῦπες, ἀντράδες, σικοτάκια, γλυκάδια ἀποτελοῦσαν μέρος ἀπὸ τὴν ποικιλία τῶν φαγητῶν. Κυριαρχοῦσε ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐθυμία.

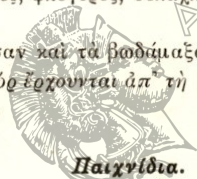
Μετὰ τὸ φαγητὸ θὰ γίνονταν «τὸ ξέταμα», τῆς πλάτης ἀπὸ τὸν ἀρχιποιμένα, ποὺ θὰ ἔλεγε τὰ μέλλοντα, γιὰ καθένα χωριστά. Ὅλοι τὸν ἀκούγαν μὲ προσοχὴ καὶ πολλὰς φορὲς βγῆκαν ἀληθινὰ αὐτὰ ποὺ πρόβλεψε. Δὲν θὰ ξεχάσω ὅτι σ' ἓνα κάτοχο ποιμνίου προεῖπε ὅτι τὰ πρόβατά του σὲ μιὰ στιγμὴ μέσα θὰ φύγουν ἀπὸ τὰ χέρια του, θὰ τοῦ τάρπαξῃ κάποιος σὰ τὸ γεράκι ποὺ ἀρπάξει τὸ πουλί. Αὐτὸ τὸ θεώρησαν ὡς ὑπερβολή. Τὸν ἴδιο χρόνο ὅμως ἐφιλονέκησε καὶ ἐτραυμάτισε τοῦρκον ἀξιωματικὸν (μουλαζίμην) μὲ ἀποτελεσματὸς νὰ κατασχεθοῦν τὰ πρόβατα ἀπὸ τὸ τουρκικὸ δικαστήριον γιὰ περιθάλψῃ τοῦ τραυματισθέντος.

Τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ προσπαθοῦσαν μὲ μιὰ τουφεκιά νὰ ρίξουν κλῶν δένδρου γιὰ νὰ σκεπάσῃ τὰ φαγητά, πράγμα ποὺ τὸ θεωροῦσαν, ἂν ἐγένετο, ὡς καλὸ σημάδι.

Τέλος θὰ ἐγίνετο ἡ διανομὴ τοῦ περίφημου «χοσμερί»¹⁾ ποὺ συνοδεύουνταν μὲ τοὺς ἐπαίνους γιὰ τὴ νοικοκυρὰ ποὺ τὸ ἔψησε, γιὰτὶ ἀπαιτοῦσε τέχνη καὶ προσοχή.

Ἀκολουθοῦσε χορὸς «τὸ κοτσέκι» μὲ συνοδεία φλογέρας καὶ κατόπι ὁ συρτὸς καὶ τελευταῖα, ὅλοι μαζί, χορεύανε τὸ «πηδηχτό». «Κλέφτες μπῆκαν στὸ μανδρί καὶ μᾶς κλέψανε τὰρνί!!» «ποιοῦ ἀρνὶ ποὺ σὰς φάγαμε τὰ μισά!!» Ἔτσι τελείωνε ἡ γιορτὴ ἀφοῦ οἱ γυναῖκες προηγουμένως θὰ φρόντιζαν νὰ τακτοποιήσουν τὰ πράγματα εἰς τὰ βοδάμαξα καὶ οἱ νεαροὶ βοσκοὶ μὲ τὰ σφυρίγματα τοὺς νὰ ὀδηγήσουν τὰ πρόβάτα τοὺς στὴ στάνη. Ὅλοι μαζεμένοι τριγύρω παρακολουθοῦσαν τὸ λαμπρὸ θέαμα τῆς παρελάσεως χιλιάδων προβάτων. Στούς νεαροὺς βοσκούς ἔδιδαν ὀδηγίες πῶς καὶ ποῦ νὰ βοσκοῦν τὰ πρόβατα, πῶς νὰ προλαμβάνουν τίς ἀρρώστειες δίδοντάς τοὺς καὶ διάφορα φάρμακα, σουλογμὲν γιὰ τὰ σκουλίκια, σκαρπι γιὰ τὸν τσαρτμά, ἀμμοσίδερο γιὰ τὴ σπλίνα· τοὺς ἔδιδαν ἀκόμη διάφορα δῶρα, χάνδρες γιὰ τσάντες, φλογέρες, σελαγλίκια, μαχαίρια, κουμποῦρες, μπαροῦτι, καψούλια κλ.

Σὲ λίγο θὰ ξεκινοῦσαν καὶ τὰ βοδάμαξα γιὰ τὰ χωριά, φέρνοντας τὴ χαρὰ τῆς ἐξοχῆς. «Τὰ μὴν ἔρχονται ἀπ' τὴ χώρα» ἄκουγε κανεὶς νὰ λέγουν ἀπὸ τὰ παράθυρα.

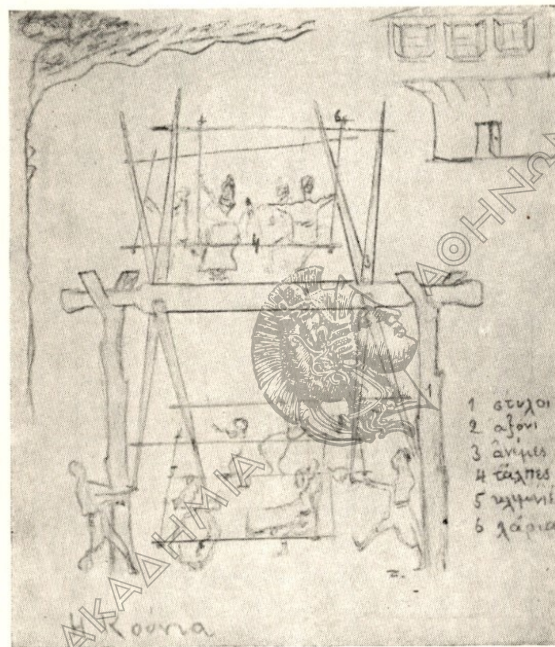

Παιχνίδια.

1. **Ἡ κούνια.** Ἡ κούνια στήνονταν στὸν «Πέρα Μαχαλᾶ» κατὰ τίς ἡμέρες τοῦ Πάσχα. Ἦταν ἡ χαρὰ τῶν παιδιῶν καὶ μάλιστα τῶν ἀρραβωνιασμένων ἦταν ἔθιμο νὰ κουνηθοῦν τὰ κορίτσια καὶ ἐπειδὴ θὰ φαίνονταν τὰ πόδια τοὺς, οἱ μητέρες τῶν κοριτσιῶν φρόντιζαν νὰ τὰ δένουν μ' ἓνα μαντήλι. Ἦταν τὸ σεργιάνι τοῦ κόσμου νὰ καμαρώνουν αὐτοὺς ποὺ κουνιοῦνταν καὶ τινάζουνταν ἀφοῦ στὸ κενό. Ἡ πληρωμὴ γιὰ τὴν κούνια δὲν γίνονταν μὲ χρήματα, ἀλλὰ μ' ἓνα κόκκινο αὐγὸ, περιμένοντας πάντα τὴ σειρὰ σου. Τὴν κατασκεύαζαν μὲ κορμούς βαλανιδιᾶς, ποὺ αὐτοὶ δὲν ἦταν καρφωμένοι ἀλλὰ ἀπλῶς συναρμολογημένοι (ἀξόνια, ἀνέμες, τάλπες, κλιμιές, λαριά) ἔτσι μ' αὐτὸ τὸ σύστημα κουνιοῦνταν πιὸ

1) Τὸ χοσμερί παρεσκευάζετο ὡς ἑξῆς : Φρέσκο ἀνάλατο τυρὶ σὲ ἀρκετὴ ποσότητα, τὸ ἄφιναν νὰ ξυνίση λίγο, δηλ. νᾶρτιν στὴ μαγιά του καὶ τὸ ἔτριβαν σὲ μικρὰ τεμάχια, σὲ χάλκινα δοχεῖα, ποὺ ἡ φωτιά λίγο κατ' ὀλίγο τὸ τσιγάριζε, ἐντὼς ὥστε ἐγένετο μία μάζα, στὴν ὁποία ἔρριχναν ἀνάλογη ζάχαρι καὶ ὅσο ἐψήνετο τόσο νοστιμώτερο ἐγένετο. Εἶνε δὲ καὶ ἡ παροιμία ὅτι : «τί, χοσμερί τὸ πῆρες καὶ μὲ δίδεις τόσο λίγο ;» διότι καίτοι ἐφαίνετο λίγο στὸ πιάτο, ἐν τούτοις σπάνια μποροῦσε νὰ φάγῃ κανεὶς πολὺ.

εύκολα και με μεγαλειότερη ταχύτητα και περισσότερη ασφάλεια γι' αυτούς που διεσκέδαζαν. Τὸ παιχνίδι συνωδεύονταν ἀπ' τὰ νταούλια και τὴ σαμακοβίτικα λύρα, πὸν συνώδευαν τὴ γκάϊντα, ἡ ὁποία ἔπαιζε τὸ «κλέφτες-μπῆχαν στὸ μαντρί και μᾶς κλέ και μᾶς κλέψανε τ' ἀρνί». Ἔτσι ὅλος ὁ κόσμος, πλούσιοι και φτωχοὶ ἀγρότες και βοσκοί, γέροι, παιδιά, γυναῖκες

κορίτσια ἀγκαλιασμένοι στὸ ρυθμὸ τοῦ χοροῦ διασκέδαζαν. Ἦταν κάτι πὸν γίνονταν μιὰ φορὰ τὸ χρόνο...

2. Ζούβελι. Αὐτὸ ἦταν ἓνα δύσκολο παιχνίδι. Μιὰ σανίδα γερὴ (μαδέρι) μῆκος ὡς 2,50 μ. φάρδος ὡς 0,30 μ. και πᾶχος 0,035 μ. ἰσορροπημένη πάνω σὲ χοντρὸ τετραγωνικὸ ξύλο (καπρούλι). Δυὸ κορίτσια ἔπερναν θέσι ὀρθία στίς δυὸ ἄκρες τῆς σανίδας και με σιγανὰ στήν ἀρχὴ πηδήματα κουνούσαν τὴ σανίδα πὸν μπορούσε νὰ τις τινάξει και ὡς δυόμιση μέτρα ὕψος. Ἔπρεπε νὰ εἶναι καλὰ γυμνασμένες γιὰ νὰ μπορούν νὰ κρατιοῦνται σὲ ἰσορροπία. Αὐτὸ μπορούσε νὰ βαστάξει και περισσότερο ἀπὸ εἰκο-

σι λεπτά ἂν οἱ φωνές καὶ ὁ τρόμος τῶν μητέρων των δὲν τις ἐμπόδιζαν νὰ συνεχίσουν τὸν εὐχάριστο αὐτὸν ἔλιγγο:

3. **Τὸ κρυφτό.** «Ἐλεμ μίριμι τερεζὶ σελμι σανὰ σέρμι σὶ μίριπι κέτα σάλα μένα νιράκα νιρούκα μένα κόπιτσα». Αὐτὸς ἦταν ὁ κλῆρος, ὥστε στὸ πρόσωπο τῆς ομάδος ποὺ θὰ ἔπεφτε ἡ λέξις «κόπιτσα» θὰ «κα-

μοῦσε» δηλαδὴ θὰ ἔκλεινε τὰ μάτια του ἕως ὅτου οἱ ἄλλοι κρυφτοῦν. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ παιχνίδι ἦταν ἴδιο ὅπως σ' ὅλα τὰ μέρη.

Προλήψεις.

Ὅταν ἤθελαν νὰ κλωσσήσῃ ἡ κότα τὴν ἔπερναν καὶ τὴν ἔβαζαν πάνω στὰ αὐγά, λέγοντας «βροντὲς κοῦς, ἀστραπὲς κοῦς στὰ αὐγά νὰ κιάθουσαι». Φρόντιζαν νὰ τὰ κλωσσήσῃ σὲ δυὸ διαδοχικοὺς μῆνες, γιατί νόμιζαν πὼς θὰ ἔβγαζε καλὰ πουλιά. Ἄν τυχὸν ὅμως τὸ κλώσσισμα γίνονταν τὸν ἴδιο μῆνα «κοσκίνιζαν» τοὺς νεοσσούς μὲ τὸ κόσκινο πρὸς τὰ

ἀριστερά, ἀμέσως δὲ κατόπι θὰ τοὺς περνοῦσαν ἕνα-ἕνα ἀπὸ τὸν κρικο τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ. Ἔτσι τὸ κακὸ θὰ διωρθώνουνταν.

Ὅταν κανεὶς ξεκινοῦσε γιὰ ταξεῖδι καὶ τοῦ ἔκοβε τὸ δρόμο μαύρη γάτα ἢ πρὸ πάντων λαγός, τὸ θεωροῦσαν «κατσιποδιά» (γουρσουζιά) καὶ ἔπρεπε νὰ παραιτηθῇ ἀπ' τὸ ταξεῖδι του· κατὶ κακὸ θὰ τοῦ συνέβαινε.

Ὁ γαμπρὸς κι' ἡ νύφη πηγαίνοντας γιὰ τὴ στέψη, ἂν ἔβλεπαν μπρὸς τοὺς ἀμάξι ἢ ζῶο φορτωμένο ἢ ἄνθρωπο νὰ σηκώνη κατὶ καὶ μάλιστα νὰ κρατᾷ στάμνα γεμάτη τὸ θεωροῦσαν γιὰ καλὸ σημάδι.

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ παπὰς ἔλεγε ὅτι, ἡ γυναίκα πρέπει ν' ἀκούη τὸν ἄνδρα της, ἡ νύφη φρόντιζε νὰ πατήσῃ τὸ πόδι τοῦ γαμπροῦ, δείχνοντας τάχα ὅτι δὲν θὰ τὸν ἀκούη.

Ἄν τυχὸν στὴν ἴδια ἐκκλησιᾷ γίνονταν δυὸ γάμοι, ἡ μιὰ νύφη δὲν ἔπρεπε νὰ δῇ τὴν ἄλλη, ἀλλοιότικα θὰ ἦταν κακὸ σημάδι· γι' αὐτὸ κι' οἱ συγγενεῖς φρόντιζαν νὰ τὴν κρύψουν σὲ μιὰ γωνιά τῆς ἐκκλησιᾶς, ἔχοντας τὸ κεφάλι της στὴν ἀντίθετη μεριά γυρισμένο.

Τοῦ Ἁγῆ Βασιλείου τὸ θεωροῦσαν καλὸ σημάδι, ἂν τυχὸν στὸ σπίτι ἤρχονταν παιδί τοῦ ὁποίου ζοῦσαν οἱ γονεῖς· ἂν ἦταν ὀρφανὸ ἦταν κακὸ σημάδι.

Τὴν ἡμέρα τῆς Πρωτοχρονιάς δὲν ἐπιτρέπονταν νὰ γίνουν πληρωμὲς λογαριασμῶν ἢ χρεῶν.

Ὅταν θὰ ἔβαζαν αὐτὸ στὴν φωτιά γιὰ νὰ τὸ ψήσουν, ἔφτυναν τρεῖς φορὲς στὸν ἄέρα κι' ἔλεγαν «τ' βασιλεῖ τοῦ αἵ να σκάσ, τοῦ παιδιοῦ μ' ταυγὸ νὰ μὴ σκάσ».

Τὴν νύκτα ὅταν ἤθελαν νὰ βγάλουν φαγητὸ ζεστὸ ἀπὸ τὸ σπίτι, ἔπρεπε νὰ τὸ σκεπάσουν μὲ διάφορα ρουχικά, γιὰ νὰ μὴ βγαίνη ἡ μυρωδιά· ἀλλοιότικα θὰ τοὺς ἀκολουθοῦσαν βουκολάκοι (καλλικάντζαροι) ἢ πεινασμένα πνεύματα.

Ὅταν ζύμωναν καὶ φούρνιζαν τὰ ψωμιά, ἔπλαθαν κι' ἕνα «πιτταροῦδι» γιὰ τὸ δῖκιο τοῦ φούρνου· αὐτὸ τὸ ἄφιναν στὸ «φωλι» νομίζοντας ὅτι τὴ νύκτα τὸ ἔτρωγε ὁ φουῖνος.

Ἄν τυχὸν παιδί δάγκωνε ὁ σκύλος, μάζευαν ἀπὸ σαράντα σπίτια ἀπὸ μιὰ μπουκιά ψωμί, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὶς φάῃ τὸ δαγκωμένο παιδί. Τὴν πληγὴ του τὴν ἔδεναν μ' ἕνα ἀσημένιο μεταλλικό.

Ὅταν κανεὶς ἀρρωστοῦσε καὶ δὲν βρῖσκονταν φάρμακο γιὰ θεραπεία του, ἄφιναν τὴ νύκτα ἕνα πιάτο φαγὶ καὶ ψωμί στὴ μέση ἑνὸς σταυροδρομοῦ, χωρὶς νὰ τοὺς διῇ κανεὶς· ἔτσι ἐπικαλοῦνταν τὰ πνεύματα. Πολλὲς φορὲς πότιζαν τὸν ἀρρωστο «ἀσίτχο» (ἀμίλητο νερὸ ἀπὸ τὸ ζεργιὸ τοῦ μηλοῦ ποὺ γυρνοῦσε ἀριστερά).

Ὅταν μιὰ «νίκη» (νύφη), πῆγαινε ἀπὸ τὸ ἕνα χωριὸ στὸ ἄλλο, τὰ παλληκάρια τοῦ χωριοῦ φρόντιζαν νὰ κλέψουν τὸν τροχὸ ἀπὸ τὴν ἄμαξα·

ἔτσι θὰ ἔπαιρναν, «μπαχτσίσ» (φιλοδώρημα) ἀπ' τὸ γαμπρό.

Ὅταν θὰ ἔφευγε κανεὶς γιὰ μακρινὸ τόπο, ἔρριχναν πίσω του ἕνα σταμνὶ νερό.

Ὅταν θὰ νὰ ζύμωναν σιτάρι καινούργιας συγκομιδῆς ἔκαμναν καὶ τὸ «τσιτσιροκούλκο», ποὺ τὸ ἔτρωγαν μὲ τὸ δεξιὸ χέρι περνώντας το πίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι.

Ὅταν τὴν ἀνοιξὶ βροντοῦσε, οἱ γυναῖκες τῶν γεωργῶν «βροντοῦσαν τ' ἀμπάρια τους» (ἀποθῆκαι σίτου) ἀνοιγοκλείνοντας τὰ καπάκια.

Ὅταν ἔβαζαν τὸ θεμέλιο λίθο ἔσφαζαν πάνω σ' αὐτὸν ἀρνὶ ἢ πετεινὸ καὶ ἔρριχναν κι' ἁγιασμό.

Ὅποιος ἔτριζε στὸν ὕπνο του τὰ δόντια του, πῆγαινε στὴν ἐκκλησία καὶ δάγκανε τῆς πόρτας τῆς τὸ «κρίκελο» (χαλκᾶ). ἔτσι δὲν θὰ ἔτριζαν πιὰ.

Ὁ ξυλοκόπος ἂν ἔκοβε γέρικο δένδρο, τότε στὸ ὑπόλοιπο ποὺ ἔμενε χάρασσε τὸ σημάδι τοῦ σταυροῦ.

Ἄν τῇ νύχτα γαύγιζε κανένας σκύλος, ἔσβηναν τὸ φῶς καὶ ἔλεγαν «τὸ κεφάλ του νὰ φᾶ».

Τὴν ὥρα ποὺ ἔτρωγαν, ἂν ἀκουόνταν ὁ κοῦκκος, ἔτρωγαν φύλλα δξιάς γιὰ νὰ μὴ τοὺς «κομπῶσῃ ὁ κοῦκκος».

Ὅταν ἔβρεχε τὴν ἀνοιξὶ καὶ μάλιστα τὸν Μάιο, συνήθιζαν τὰ παιδιὰ νὰ βγαίνουν ἔξω καὶ νὰ βρέχωνται, νὰ γίνουν «λάπατα». Τραγουδοῦσαν δὲ τὸ ἀκόλουθο τραγοῦδι «βρέξε βρέξε βράχανε νὰ βραχοῦν τὰ λάπατα νὰ φυτρώσουν τὰ κουκκιά νὰ μαγερέψουν κι' αὐτιά». Τὸ παιδί ποὺ γίνονταν «λάπατας» τὸ ὑποδέχονταν οἱ γονεῖς του μὲ χαρὰ γιατί ἔφερνε τὴν εὐτυχία στὸ σπίτι.

Τὰ παιδιὰ ὅταν ἔβγαζαν τοὺς γαλακτόδοντας, τοὺς πετοῦσαν στὰ κεραμίδια καὶ ἔλεγαν «νὰ κυροῦμ νὰ κόκκαλο, νὰ δόμ σιδερένια νὰ μα-σῶ τὰ μύρμηκα νὰ τρώγω παξιμάδια».

Παροιμίες καὶ παροιμιώδεις φράσεις

Τὰ παιδιὰ τρώγουν τὰ μήλα καὶ οἱ γέροι μονιμονιάζουν: Ὅταν ἀτακτοῦσαν τὰ παιδιὰ εἰς βάρος τῶν γονέων των.

Ἄλλ' παίζουν τ' ἄλλα κι' ἄλλ' μαζών' τὴ πᾶσα.

Κάνε κάλφα σκέδιο γιὰ σπίτια καὶ σαράγια, κάνε καὶ σκέδιο γιὰ παν-τριγιὰ νὰ διῆς τὸ τί χαμπάρια.

Πὶς πὶς σὰ τὸ τσαγανό.

Μὲ τὴν πουρίδα νιου γκάντια παίξει: Δι' ἄνθρωπον ποὺ ζοῦσε μὲ ξένα χρήματα.

Κι' ὁ πόντικας τσούτσος ἔνε μὰ πιάστον ντέ.

Ὁ ἥλιος τρυποῦσε τὴ πέτρα κι' αὐτὸς χλιέντου στὴ φωτιά.

Ὅντε δὲ σὲ τρέχ' τί ντρέχεις κι' ὅδε σὲ τρέχ' μὴ ντρέχεις

Ἄπ' οὐλα τὰ φαγιά τὸ ρίζ καὶ τσόχα νὰ φορῆς : Πρέπει νὰ ξεύρης
νὰ διαλέγης.

Ὅδες κλέφτ' μὴ κλέφτεις καὶ ὄδες κρεμοῦ μὴ φοβᾶσαι : Ὅταν κα-
νεὶς κάθεται φρόνιμα δὲν παθαίνει τίποτε.

Κάλλιο παληοκράσ' πέρα καλονέρι : Καὶ τὸ χειρότερο κρασί εἶνε καλ-
λίτερο τοῦ νεροῦ.

Ἀμπέλ' ὅσο μπορεῖς καὶ σπὶτ' ὅσο χωρεῖς.

Ὁ μπουγάς (τιῦρος) μουσκάρι δὲ κοντροῦ.

Ποικὸς δὲν εἶχε τρύπα, ἔσερνε καὶ κολοκύθα.

Πρόβατα χωρὶς τσοπάνη, ἔδεχναν ἔγδεχναν.

Ἡ κέλα ὄδες βρωμᾷ ἅπ' τὸ Μισίρι ξεκινᾷ μνίγα.

Δὲ σὲ λιμπίζμαι τὰ πλοῦτ' σου, σειρά σου καὶ σειρά μου, ἄμ' σὲ λι-
μπίζμαι πέχεις ἄξια παιδιὰ.

Ἡ σκάφ' ἀνάποδα νερό δὲ μαζέβ

Ἡ ταχτική δουλεια νικᾷ τὴ κακικὰ ¹⁾ τύχη, ἀλλ' ἡ πολλὴ δουλεια τρω-
τὸ νοικοκύρη.

Γιὰ νὰ φιλιῶ πρέπ' νὰ χασομέρησ' καὶ ἄσπρα νὰ ξοδιάσ' καὶ νὰ μὴ
τὰ λογαριάσ'.

Διὲ τὴ σκοῦτα γούγια κι ἔπαρ' τὸ πανί.

Ὁ δεσπότης ὅσο νὰ ξεπέση πάλι πέντε καλογέρονς κάνει.

Λαγὸς ποὺ πέρα κι' ἔτριβε κακὸ τ' κεφάλι τοῦ ντον : Ὅτι μόνος του
προδίδεται.

Καλὰ τὸ πίνουν τὸ κρασί καλὰ τὸ στραγκουλίζουν

κι' ὄδες ἔρτη ὁ ρεφενὲς γούλι παραμερίζουν.

Ἀλογάριστος πραιμάντεντὴς χαζίκος ἀγελάρης.

Ὁ ἔπνος φραίνει τὸ παιδί καὶ ὁ ἥλιος τὸ μονοσχάρι

καὶ τὸ κρασί τὸν γέροντα τὸν κάνει παλληκάρι.

Μάθε τέχνη, ἀφιστην κι' ὁπότε θέλς πιάσειτην.

Τέχνη τύχη εὐρίσκει οὐχὶ τύχη τέχνη : Ὁ τεχνίτης εὐρίσκει τὴν τύχην.

Νά μπέντε ²⁾ καὶ δόμ' τσιτσι ³⁾ : Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἤξευρε ν' ἀγοράσῃ.

Ὅσα ξέρ' ὁ νοικοκύρης δὲ ξέρ' ὁ μπουσαφίρης.

Τὸν πῆρα γιὰ τριαντάφυλλο καὶ ξέβκε τσονκνίδα.

Γάπα Μάρω τὸ χορό, βρῆκε κι' ἄδρα γκάνταισιση.

Χίλιοι ἀλέσται καὶ ἀλεστική μὴ δόστε.

Ἄμ' δένε σύκα νὰ ζουλοῦ, ἔνε καρύδια καὶ βροντοῦ.

Τὸ μάλαμα μπακίρι δὲ γίνεται.

Κεῖ πὰ πεῖς Κακογιάνν' πὲ Καλογιάνν'.

Τρανὸς σὰ τὸ ψύλλο καὶ χαμᾶλὸς σὰ τὴ καμήλα.

1) Κᾶν καὶ κᾶν, δηλαδὴ τὴν μετὰ τὴν τύχη. — 2) Χρήματα. — 3) Κρέας.

Τὸ καλὸ τὸ παλκάρι ξέρει κι' ἄλλο μονοπάτι.

Τὰς πράξεις καὶ γαῖδαροκλήτριγια.

Καινούργι μὲ κόσκινο ποῦ νὰ σὲ κρεμάσω ;

Σὰ τότε διηῖς φτύσιονε.

Δείγματα Σαμακοβιανῆς ὁμιλίας ¹⁾

Πρύμπος. Καλμέρα φίλε !

Ζηρόλι. Καλήσμέρα ! Πρύμπε. Περαστικά τί χάλ' ἔνε αὐτό ; τ' ἔπαθες ρὲ Πρύμπε ;

Π. "Α α α ! τί νὰ σεπῶ τ' ἀδέρφ' ἔγνα τόσοσ' χρόνου κι' αὐτὸ κόμ δὲ τόπαθα . . . ἄμ δὲ στοχιέται !! ²⁾

Ζ. Μ' τ' ἔπαθες ;

Π. Πέρνω πλὲς φίλε μ' τ' μακαρίτ' τ' ἀφέντη ³⁾ μου τὸ σουλάτο· ἀφτὸ τὸ τρέκ ἦντον τ' Πανεγιώτη Γουρνάρη. π' σκότωσε τὸ Ζαπτιγιὲ στὸ κίνμα ⁴⁾ τ' ὀτσακιού, ἔρχνε 700 δρασκελιές ⁵⁾ μεζιλ ⁶⁾ καὶ μοίραζ τὸ κρουσούμ στη μέσ, ἔνα κοιλὸ στάρ' ἔφκιασε ὁ ἀφέντης μου τὴ τραπαντσιά ⁷⁾

Ζ. Καλὰ καὶ δὲ τὸ πῆραν μωσικά οἱ Γερμανοί . . . νὰ τὸ πάρουσι μόντελο ὀρνέκ ⁸⁾.

Π. Πνάχης ταβράχια ⁹⁾ νάχης κουβενατιάς τες τώρα ἢ συντεχένμε ¹⁰⁾ ; Γούλο ξιστρεμμένα ¹¹⁾ τὰ λές

Ζ. "Αλπετα ¹²⁾ πεκεῖ . . . λέγε με τί χάλ' ἔπαθες ;

Π. Ξεκινῶ πλὲς καὶ πάγω στῆς Δεντρουβάς ¹³⁾ τὸ παζλάκ νὰ κυν- γήσω καμινιά ἔρμη ζόρκα ταχειά ταχειά πιάνω σέπερ ¹⁴⁾ μινιά ροῦπα ¹⁵⁾ ἔκοψα πρῶτα τὸν ἀγέρρα νὰ μὴ μὲ πάρ' μυρωδιά. "Οντε πῆρε νὰ φέγγ' λογιάζω ¹⁶⁾ προστάμ' ἔνα πατσίκαιο ¹⁷⁾ νὰ ξγῇ ¹⁸⁾ τὰ γαρούφαλα ντ' ¹⁹⁾ πὰ σ τὸ ρουπάδ' ²⁰⁾. Σουμαδεύω καὶ βρόντα τὸ τρέκ καὶ γλέπω τὸ πατσκό νὰ βάν καβάκ ²¹⁾ ἀφοῦ πῆδξε ἔνα μέτρο ἀψηλὰ καὶ χώθηκε μέσ λεξενίκα ²²⁾. Τὸν σουμάδεψα προστά στὸ λαγγόνι ²³⁾ ἴσα στὸ τρικιό ²⁴⁾ κι' ἔτσ πού πῆδξε μινιά χούφτα τρίχες καὶ γαῖμα πόμνασ χαμλά, Χουνῶ ²⁵⁾ νὰ τὸν τσακώσω νὰ τὸν σφίξω, ε ε ! βρὲ παιδιά ! τί νὰ διηῖς ! μινιά ἔρμη λυκοτσούνα ²⁶⁾ πὲ τὰ 6 λυκόπλα ντης; χοῦνσε ὁλόρτη πὰν μου νὰ μὲ φᾶ . . . τσίτσα κόμ νὰ τσακώσ πε τὸ καλίσγουρο ²⁷⁾ καὶ δὲν εἶχα κι' ἄλλ' ριζιά ²⁸⁾ μόνε βάνω τὸ

1) "Ορα σελ. 393 τοῦ ΙΓ' τόμ.—2) Ξεχνιέται.—3) 'Ο ἐκ πατρὸς πάππος.—4) Κίνημα.—5) Βήματα.—6) 'Απόστασις.—7) 'Εργαλεῖον ποῦ ἀνάβει τὴν πυρίτιδα.—8) Α. Τ. δείγμα.—9) Κατάρα, ἀσεϊσμός.—10) Συννομιλοῦμεν.—11) 'Ανάποδα.—12) "Α- φηστα.—13) Τοποθεσία.—14) 'Ορημητήριον.—15) Χονδρὸς κορμὸς δένδρου.—16) Βλέπω.—17) 'Αρσενική δορκάς.—18) Ξύνει.—19) Κέρατα.—20) Μικρὸς κορμὸς δέν- δρου.—21) Νὰ κατρακυλῇ.—22) 'Αειθαλῇ πράσινα λουλουδία.—23) 'Ανασαῖνον μέ- ρος.—24) 'Ακριβῶς ἢ καρδιά.—25) 'Ορμῶ.—26) Λύκαινα.—27) Λάρυγγας.—28) 'Επε. διὰ τὸ ὅπλο ἢ ἀν' ἐμπροσθογεμῆς μόνον μιὰ φορὰ ἐκπυροσφοροῦσες.

σουγλινάρ¹⁾ τουφεκιού με μνιάς στο στόμα ντης κι' ἔτσ πού δάγκασε τὸ σίδερο ἢ γάνα !! ἔβγαλε τσιμλίδες . . "Αμ πὲ τὸ τρόμο μ μ' ἔπιασε ντάντα-
νος²⁾ με γύρσε κιτρινάδ.

Z. Φίλε μ περαστικά . . . ἐγίστερα τ' ἔγνε ;

II. Μισή ὥρα πάλενα πὲ τὸ σίδερο μέσ στοὸ στόμα τὴν σούγλασα πολ-
λὲς φορὲς κι' ἔτσ δὲ πρόφτασε νὰ με φᾶ, ἔφυγε ! Παρατῶ τὸ πατσίκαιο καὶ
πιάνω τὰ λυκόπλα καὶ σκοτώνω τὰ πέντε. Τὸ ἔνα τὸ πέρασα μνιά σού-
γλα³⁾ ψυλένια, πὲ πᾶς στὴ ράχ ντου στοὸ πετσί καὶ τὸ φῆκα στὴ φωλειά
ντ νὰ τσουνιάζ¹⁰⁾ πὲ τὸ πόνο.

Z. Γιατί τόκανες αὐτό ;

II. Νὰ τνὲ προβοδίσω⁴⁾ νὰ πᾶ νὰ χαθῇ.

Z. Πῶς ἀντεπροβοδίσ ;

II. Νά . . πέρνει τὸ μικρὸ ἢ μάννα στοὸ στόμα ντης, αὐτὸ πονεῖ τσου-
νιάζ⁵⁾ κι' ὅσο τσουνιάζ τόσο φεύγει ν πᾶ νὰ τὸ κρύψ, φεύγει σὰ τρελ-
λὴ μακρυγιά καὶ ἀσιρντίζ⁶⁾ πού νὰ φᾶν τὰ πέτρες σὰ φᾶν.

Z.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ *

Πότε νὰ πάθουν οἱ κατὰς
καὶ νὰρθουνε τραχάτα
τῆς Μπερμπεργιάς μαντάτα ;
Καὶ φύσηξε ντεληβορεϊᾶς
κι' ἔφερε μὴ γαλιώτα
Γειά σου, μωρὸ Παναγιώτα !
Κι' ἔφερε σκλάβους ὁμορφους,
σκλάβους καμαρωμένους,
καλὰ βαλαντωμένους.
Σκλάβοι, γιατί δὲ χαίρεστε ;
Γιατί δὲν τραγουδᾶτε ;
Στὸν τόπο σας θὰ πᾶτε.
Γιὰ λύστε μας κι' ἀφεῖστε μας
καὶ δόστε μας νὰ πιοῦμε,
νὰ διῆτε, ἂν γελοῦμε.

1) Κάννη.—2) Ρίγος, ἐρίγησα.—3) Ὁβελός.—4) Νὰ γρινιάζῃ, νὰ κλαίῃ.
—5) Τὸ προβάδισμα αὐτὸ ἦτο ἡ καταδίκη τῶν λύκων. Πολλοὶ βοσκοὶ ἐβλεπαν
λύκους νὰ τρέχουν σὰν τὰ ἄλογα, με μικρὸ στό στόμα.—6) Νὰ φεύγῃ ἀπὸ τὴν πε-
ριοχὴν ἐκείνην.

*) Δημοτικὸ τραγοῦδι, πού τ' ἄκουσε νὰ τὸ τραγουδοῦν ὁ κ. "Αγγ. Ἰωαννίδης
πρὸ 40 χρόνια σταῖς Ἐπιβάτες καὶ στοὺ Μυριόφυτο.

Δημοσιεύομεν τὸ ἀνωτέρω τραγοῦδι ἂν καὶ οἱ ἐρωτηθέντες κάτοικοι Ἐπιβα-
τῶν καὶ Μυριόφυτου τοὺ ἡγνόουν (Σ. Θ.).

18.7.2E!
1941 v. 394

Ἐξηγήσεις μερικῶν λέξεων Σαμακοβίου. Εἰς σελ. 323 τοῦ παρόν-
τος ἀναφέρονται, αἱ ἐξῆς λέξεις τῶν ὁποίων τὴν ἐρμηνείαν δίδομεν κατω-
τέρω

φλάκια: χρωματισμένα πήλινα δοχεῖα περιέχοντα οὔζο.

μπουτρούκι: σημάδι ποῦ γίνονταν στὸ δεξι αὐτὶ τῶν αἰγοπροβάτων
γιὰ νὰ ξεχωρίζουν.

τσαλιτηρή: τὸ ἴδιο ὅταν γίνονταν στὸ ἀριστερὸ αὐτὶ.

κλέκα: ἀρρώστεια τῶν ματιῶν τοῦ ζώου, εἶδος καταρράκτου· τὰ ζῶα
τυφλώνονται καὶ δὲν βλέπουν ποῦ βαδίζουν.

τσαρτμάς: εἶδος τρέλλας τῶν ζώων, κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὰ ἀσυναι-
σθήτως πότε χορεύουν, πότε πηδοῦν ἢ ρίχνονται εἰς λάκκους μόνα τῶν.

σκαρπί: ρίζα φυτοῦ εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ ἀποξηραίνῃ ἐντὸς ὀλίγων

ἡμερῶν δένδρον, ἂν εἰς τὸν κορμὸν
αὐτοῦ ἀνοιγες τρύπα καὶ ἔβαζες
ἐντὸς μικρὸν κομμάτι αὐτῆς· ἐπί-
σης ἔπαυε τὸν πονόδοντο.

Σελ. 327 ζεργιά: τὸ συνδέον τὸ
αὐλάκι τοῦ μύλου μετὰ τοῦ βαρα-
διοῦ.

Αὐτὸ 395

Τὸ Σαμακόβι.

Σημάδια ζώων Σαμακοβίου. (Ὅρα σελ. 323).